

Astrid Nonbo Andersen og Christian Olaf Christiansen (red.):

Amerikanske tænkere. 14 intellektuelle der ændrede USA,

Informations Forlag, 351 s., kr. 299,95.

Jørn Brøndal:

Det sorte USA. Fra Uafhængighedserklæringen til Barack Obama.

Gads Forlag,

432 s., kr. 349,95.

Anmeldelse af Morten Thing

Nøgler til USA

Informations forlag har udsendt en bog, som lyder rigtig kedelig: *Amerikanske tænkere*! Jeg mener kender du nogen amerikanere, som tænker? *Men* faktisk er det en spændende bog, som viser, at det er en fordom af de dumme, at amerikanere ikke tænker. På mange måder er *Amerikanske tænkere* en nøgle til at forstå sider af den amerikanske historie, som ellers virker uudgrundelige. I kølvandet på Trumps valg til præsident er netop denne side blevet styrket.

Bogen indeholder fjorten introduktioner til amerikanere, som har spillet en rolle, når det drejer sig om politiske ideer. Der er seks liberale: John Dewey, Lewis Mumford, Arthur M. Schlesinger jr., John Rawls, Richard Rorty og Martha C. Nussbaum. Der er fem konservative: Reinhold Niebuhr, Leo Strauss, George F. Kennan, William F. Buckley jr. og Ayn Rand. Der er endelig tre venstreorienterede: W.E.B. Du Bois, C. Wright Mills og Martin Luther King jr.

Tænkere betyder her ikke *filosoffer*, men bredere: *intellektuelle*. De er næste alle sammen akademikere, men deres betydning ligger i, at de har haft en direkte eller indirekte rolle at spille i offentligheden. Med det de skrev, prøvede de at få USA til at ændre holdning og retning. Intellektuel er et begreb, som i Europa tit betyder: En person, som i offentligheden forfægter et synspunkt for en gruppe af mennesker, uanset vedkommendes uddannelse. Men ofte bruges ordet blot i betydningen: højtuddannet. Nogle af de portrætterede spillede ikke nogen offentlig rolle, mens andres liv (fx Martin Luther King) blev formet af deres offentlige rolle.

Jeg læste bogen op til og under Trump-valget i USA. På mange måder eksemplificerer valget noget af det ved USA, som gør det svært for europæere at forstå landet. *Amerikanske tænkere* sætter ord på nogle af de sider ved USA, som adskiller det fra Europa. Det første iøjnespringende forhold er religionens rolle. Hvor vi i Europa har *lande*, som er protestantiske, katolske eller ortodokse, så er det i USA blandet og spiller en afgørende rolle for mange intellektuelle. Det er ikke en privatsag, det er et kulturelt skel. Det andet iøjnespringende er den rolle, race spiller. Historien med slaverne, der blev fri, men delte USA, er præget ind i hele det kulturelle netværk på en måde, som ikke kendes i Europa. Det tredje iøjnespringende er manglen af en organiseret arbejderbevægelse, på arbejdsmarkedet, men især i politik.

Liberalismen er i USA, hvad venstrefløj og arbejderbevægelse er i Europa. Det betyder bl.a. at fokus traditionelt er på individet i modsætning til samfundet. Typisk taler mange af bogens tænkere kun kollektivt, når det handler om økonomi, marked og arbejdsmarked. For de konservative er race også et kollektivt tema (de sorte overfor de hvide), mens det for de liberale og for venstrefløjen er et vilkår for den enkelte. Hvor nationalisme spiller en stor rolle i Europa som en sammenfatning af en lang historie, er patriotismen i USA en ret abstrakt holdning, som kun sammenfatter en kort historie og en historie, som er meget forskellig i Syden og Nordpå.

Amerikanske tænkere er forsynet med en længere, nødvendig indledning af de to redaktører, som udreder de forhold, som gør, at liberalisme, socialisme og republikanisme betyder noget andet i USA end på denne side Atlanten. Den anslår fra starten bogens samlede tema: Tro nu endelig ikke, at amerikanske tænkere kan aflæses, som boede de i Europa. De fjorten afsnit er meget forskellige, bl.a. fordi de tænkere, som behandles, har meget forskellige værker bag sig. Fx er Ayn Rand primært romanforfatter og viser sin ret specielle *ateistiske* konservatisme frem i romanerne. Mens flere af de andre er meget gavmilde med filosofiske manifeste.

Bogen har som sagt flest repræsentanter for den amerikanske liberalisme, næsten lige så mange for konservatismen, men næsten ingen klare venstrefløjstænkere. Der er C. Wright Mills, som i sin sociologi viser en forståelse af USA, som er en slags socialdemokratisme. De to andre fra venstrefløjen er de to borgerrettighedsforkæmpere W.E.B. du Bois og Martin Luther King. På grund af 'raceproblemet' har kampen for lige rettigheder – forudsætningen for ethvert demokrati – udgjort kernen i venstreorienteret politik over there. Tænkere af typen Karl Kautsky, Lenin, Trotskij, Luxemburg osv. findes ikke i bogen og nok heller ikke i virkelighedens USA. Antikommunismen derimod spiller en kæmpe rolle for flere. Angsten for venstrefløjen og for kommunismen spiller en voldsomt større rolle end venstrefløjen og kommunismen selv.

Den amerikanske venstrefløj består af smågrupper med forskellige interesser som klima,

køn, race, krop osv. Grupperne har ikke nogen mulighed for at finde sig en plads i et i forvejen struktureret venstreorienteret univers. De har derfor i høj grad formuleret sig ind i identitetspolitikken, som grundlæggende ligner borgerrettighedsbevægelsen. Man peger på skævheder som fx køn eller race på universiteter. Det bliver i høj grad en moralsk stillingtagen, mens en udvidelse mod en politisk reform eller revolution er meget svær at finde. Hinsides *Amerikanske tænkere* kunne man pege på den *opsigt* Bernie Sanders har vakt ved at opsamle de mange enkeltsagsforkæmpere bag en socialdemokratisk politik.

Det er svært at anmelde antologier, fordi en rimelig anmeldelse burde tage stilling til hvert enkelt bidrag. Men det er redaktøren som regel imod. Lad mig nøjes med at sige, at på trods af store forskelle mellem indlæggene virker de tilsammen som en nøgle, der kan åbne forståelsen af USA. Det, at hvert enkelt indlæg holder sig omkring de 20 sider, gør det overkommeligt at sætte sig ind i. Pædagogisk er bogen på denne vis veltænkt. Sprogligt kunne jeg godt have tænkt mig, at der var blevet luget ud i anglicismer og amerikanismer. Det er så det står i neon af og til, at der bag den danske sætning eller udtryk ligger en let genkendelig amerikansk version. Men man er efterhånden så vant til fra TV og aviser, at alle har en *agenda* og *adresserer* problemerne, at man næsten ikke registrerer det.

Som sagt: I USA spiller race en for os helt utrolig rolle i forståelsen af den nordamerikanske kultur. Det har Jørgen Brøndal, lektor i amerikansk historie ved SDU, skrevet en sværvægter om, *Det sorte USA*. En solid fremstilling netop af den rolle, som slaveriet og dets efterdønninger har haft i amerikansk historie.

Fra 1619 har man indfanget sorte mennesker i Afrika og transporteret dem under mere end kummerlige forhold til Amerika. Fra 1619 til slaveimportens afskaffelse i 1808 blev godt 470.000 slaver sendt afsted fra Vestafrika til Amerika, 390.000 nåede frem i live. Ser vi på hele den transatlantiske slavehandel, blev 12,5 mio. slaver sendt afsted, og 10,7 mio. nåede frem i live. Der blev sendt mange til Caribien, fx Dansk Vestindien, og ikke mindst til Brasilien.

Da de hvide kolonisatorer i 1776 erklærede sig uafhængig af den engelske konge var det bl.a. med disse ord: "Vi anser disse sandheder for selvindlysende, at alle mennesker er skabt lige, og at de af deres Skaber har fået visse umistelige rettigheder, heriblandt retten til liv, frihed og stræben efter lykke." Thomas Jefferson, som skrev denne erklæring, var samtidig slaveejer. Modsætningen mellem uafhængighedserklæringens ord og slavesamfundets praksis er den modsætning, som gennemtrænger al amerikansk historie. Enten måtte man se sorte som ikke-mennesker, fx som aber, eller man måtte leve med modsætningen. Frem til borgerkrigens afslutning af slaveriet i 1865 var det situationen. Næsten 4 mio. slaver var nu fri og blev en del af et omfattende system kaldet *Jim Crow*. Jim Crow var et system af paragraffer og praksis, som medførte, at sorte i USA og specielt i sydstatene ikke fik de rettigheder, de havde krav på. De kunne ikke stemme, kunne ikke gifte sig med hvide og levede i øvrigt økonomisk på bunden af samfundet. Efter mange sorte var immigreret til storbyerne, boede de i særlige *sorte ghettoer*. Et uhyggeligt kapitel er Ku Klux Klan, som efter 1865 udøvede terror mod den sorte befolkning og mod hvide, som ønskede ligestilling. Og da Ku Klux Klan blev svækket, sejlede en bølge af lynchninger over USA.

Hele slavehistorien og Jim Crowhistorien er blodig og forfærdelig. Men jeg må indrømme, at det var borgerretlighedsperioden 1955-68, som virkelig var hård læsning. Det er i den periode, at der tages initiativer til at ulovliggøre Jim Crow. Syden sætter sig virkelig imod og fastholder de gamle forestillinger om adskillelse af sorte og hvide som en betingelse for at leve sammen. Det er i den periode, der kæmpes om, hvor i bussen sorte må sidde, hvilke skoler de må gå på og andre forhold, som udspiller sig som person til person konfrontationer i dagliglivet. Når det er så hårdt at læse, hænger det nok sammen med, at det jeg især husker fra denne periode, hvor jeg var barn, er borgerretlighedsbevægelsens sejr. Men det er også fordi modstanden mod ligestilling mellem sorte og hvide viser (sort på hvidt) hvor omfattende problemet var 100 år efter slaveriets afskaffelse.

Borgerretlighedsloven fra 1964 bliver basis for afskaffelsen af Jim Crow. Men det blev også omdrejningspunktet for en omvending af USAs politiske to-parti-system. Demokraten Lyndon B. Johnson havde ført loven igennem. Indtil da havde Demokraterne været Sydens og adskillelsens parti. Men i modstand mod Johnson stemte Syden nu republikansk, og sådan blev det ved med at være.

Modstanden mod ligestilling, i Syden og andre steder, førte også til nye positioner imod Martin Luther Kings ikke-volds-linje. Black Muslims og Malcolm X og senere Black Panther Party varselede de mange ghettoopstande i 60erne; fra 1964 til 1968 var der næsten 300 opstande, hvorunder 250 mennesker døde og 8.000 blev såret. Afviklingen af Jim Crow førte til *The New Jim Crow*. Selvom de sorte ved årtusindskiftet udgjorde 12,3% af befolkningen, så var 44,6 % af fangerne i amerikanske fængsler sorte. Det afspejlede både, at de sorte i stor udstrækning udgjorde USAs fattigste gruppe, men også at politiets udsyn gjorde de sorte til den mest udsatte gruppe for fængsling.

Brøndal argumenterer for, at Obamas valg signalerer væsentlige ændringer i USA. Det væsentlige er måske etableringen af en sort middelklasse, som i en vis udstrækning bor, hvor den hvide middelklasse bor. Den anden er, at blandede forhold, giftermål mellem sorte og hvide, og at "blandede" sorte (som Obama), altså børn af blandede ægteskaber, er blevet meget mere udbredt, end det var i 70erne. Endelig er latinoerne blevet den største minoritetsgruppe, og det stiller et andet spektrum af relationer op for sorte, latinoer, hvide og de mange asiater, som er flyttet til USA. Uden at være principiel optimist slutter forfatteren af med et vist lyssyn.

Brøndals bog var en vi manglede! Den demonstrerer et suverænt overblik over problemerne, har en enorm stor empiri inde i sin analyse, men har samtidig styr på udviklingens faser og deres begrundelse. Den er som *Amerikanske tænkere* en nøgle til at forstå de gådefulde forhold ved det USA, som ellers set med europæiske øjne virker så hjemligt.